

ГОЛОКОСТ

*Історичні передумови виникнення
трагедії*

АВТОР МАЦ АНДРІЙ
@MATSANDREW245

27 stycznia żołnierze z 100 Lwowskiej Dywizji Strzeleckiej z 60 Armii 1 Frontu Ukraińskiego. W obozach Auschwitz, Birkenau, Monowitz i podobozach doczekało wyzwolenia łącznie około 7,5 tysiąca więźniów.

- 1 listopada 2005 roku Zgromadzenie Ogólne ONZ rezolucją nr 60/7 ustanowiło Międzynarodowy Dzień Pamięci o Ofiarach Holokaustu. Inicjatorami przyjęcia tego dokumentu były Izrael, Kanada, Australia, Rosja, Ukraina, Stany Zjednoczone, a współautorami – ponad 90 innych państw. Sekretarz Generalny ONZ Kofi Annan nazwał tę datę „przypomnieniem o uniwersalnym znaczeniu Holokaustu – tego bezprecedensowego przejawu zła, którego nie można po prostu zostawić w przeszłości ani skazać na zapomnienie”

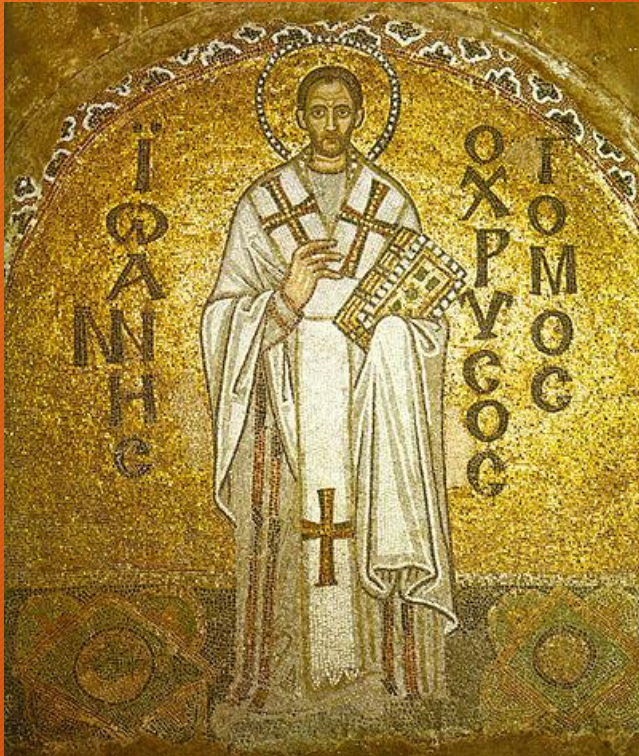

SENEKA

“Ten naród (Żydzi) to plaga. Obyczaje tego zbrodniczego narodu zakorzeniły się tak głęboko, że szeroko rozprzestrzeniają się we wszystkich krajach: zdołał on zdobyć taką władzę, że pokonani dyktują swoje prawa zwycięzcom.”

Jan Chryzostom (350-407)

Adversus Judaeos

zbiór homilii z IV w. wygłoszonych przez Jana Chryzostoma do współczesnych mu wiernych kościoła w Antiochii, którzy kontynuowali zachowywanie postów i świąt żydowskich, zyskując miano judaizantów. Aby odwieść ich od tych praktyk, kaznodzieja opisywał judaizm i synagogi w swym mieście w możliwie najbardziej złym świetle. Współcześni uczeni widzą w kaznodziejstwie Chryzostoma pożywkę dla późniejszego chrześcijańskiego antysemityzmu.

Sobór laterański IV

Żydzi i muzułmanie zobowiązani zostali do noszenia specjalnych ubrań w celu odróżnienia ich od chrześcijan (kan. 68), Żydzi i poganie nie mają prawa sprawować urzędów publicznych (kan. 69)

HENRYK III (1207-1272)

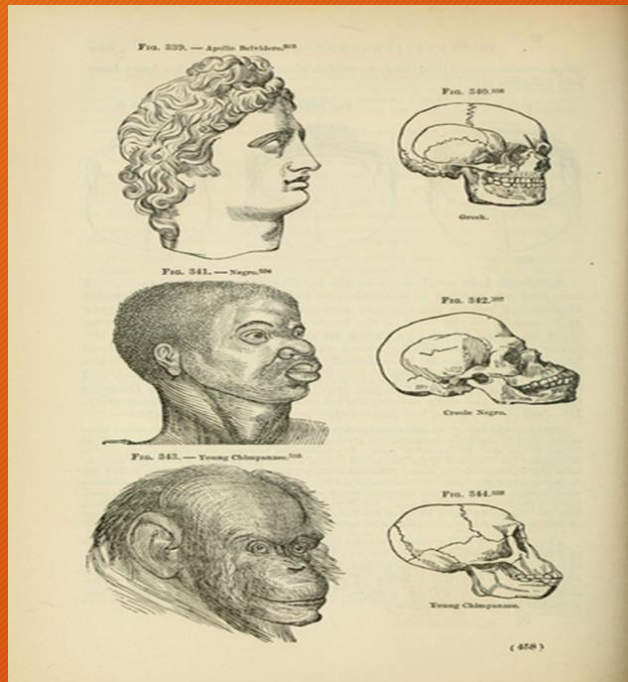

Statute of Jewry został wydany przez Henryka III w Anglii w 1253 roku. W odpowiedzi na powszechne antyżydowskie nastroje, Henryk próbował segregować i poniżyć Żydów w Anglii za pomocą represyjnych praw, które obejmowały nałożenie obowiązku noszenia żółtej odznaki przez Żydów, aby wzbudzić pogardę chrześcijańskiej społeczności.

Immanuel Kant (1724-1804)

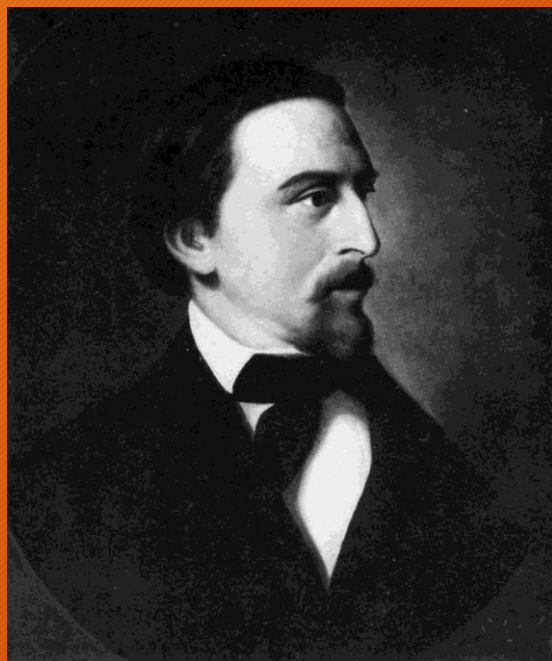

wybitny filozof Oświecenia, miał kontrowersyjne poglądy na temat Żydów. Choć propagował idee uniwersalnej moralności i racjonalności, jego krytyka judaizmu zawierała elementy uprzedzeń. Kant określał judaizm jako „przestarzałą” religię, skoncentrowaną na zewnętrznych rytuałach, a nie na wewnętrznym rozwoju moralnym. Opowiadał się także za asymilacją Żydów w społeczeństwie europejskim, uznając to za drogę do ich „naprawy”. W swoich pracach filozof odtwarzał ówczesne stereotypy, w tym łączenie Żydów z wyzyskiem ekonomicznym. Mimo to Kant nie popierał przemocy ani dyskryminacji. Jego stanowisko było częścią szerszego kontekstu epoki, w której napięcie między ideałami równości a uprzedzeniami było powszechnym zjawiskiem.

Socjal-darwinizm to ideologia, która wyłoniła się pod koniec XIX wieku i opierała się na zasadach teorii ewolucji Charlesa Darwina, jednak była nieprawidłowo przenoszona na społeczeństwo i kulturę. Zgodnie z tą ideą, podobnie jak w naturze, w społeczeństwie ludzkim również zachodzi "walka o przetrwanie", a niektóre grupy ludzi są bardziej "przystosowane" do przetrwania niż inne. Socjal-darwinizm uzasadniał nierówności społeczne, rasizm, eugenikę oraz dyskryminację wobec "słabszych" grup społecznych, etnicznych czy rasowych.

“Patriarch antysemityzmu”

W 1879 roku niemiecki dziennikarz Wilhelm Marr opublikował pracę „Droga do zwycięstwa germanizmu nad judaizmem”. Traktat po raz pierwszy używa terminu „antysemityzm” w charakterze pozytywnego określenia dla ruchu politycznego

Książka wyrażała przekonanie, że Żydzi zdobyli władzę nad Niemcami: przejęli prasę, zdobyli miejsca w parlamencie, zajęli eksponowane stanowiska w branży finansowej. Publikacja stała się bestsellerem, tylko w roku 1879 wydrukowano aż 12 wydań. Na łamach książki Marr nawoływał do stworzenia czasopisma propagującego ideologię antysemicką. Czasopismo powstało w październiku 1879 roku, nosiło nazwę „Niemiecki Tydzień” i było finansowane przez zamożnych konserwatystów.

26 września 1879 r. w Berlinie założył pierwsze stowarzyszenie antysemickie: Ligę Antysemitów

Theodor Herzl (1860-1904)

- Austriacko-węgierski żydowski dziennikarz, prawnik, pisarz, dramaturg i działacz polityczny, uważany za ojca nowoczesnego syjonizmu politycznego. Herzl założył Organizację Syjonistyczną i promował żydowską imigrację do Palestyny, dążąc do utworzenia państwa żydowskiego. Ze względu na swoją działalność syjonistyczną jest znany w języku hebrajskim jako Chozeh HaMedinah (חֹזֵה הַמְּדִינָה), co oznacza „Wizjoner Państwa”. Jest wymieniony w Deklaracji Niepodległości Izraela i oficjalnie określany jako „duchowy ojciec Państwa Żydowskiego”.

First Zionist Congress

SERGEI NILUS (1862-1929)

- "Protokoły Mędrców Syjonu" to sfabrykowany dokument, który po raz pierwszy pojawił się w Rosji na początku XX wieku. Przedstawia rzekomy plan żydowskiego spisku mającego na celu zdobycie kontroli nad światem. W rzeczywistości dokument ten został stworzony przez rosyjską Ochronę, tajną policję carską, w celu podsycania antysemityzmu i usprawiedliwienia prześladowań Żydów.

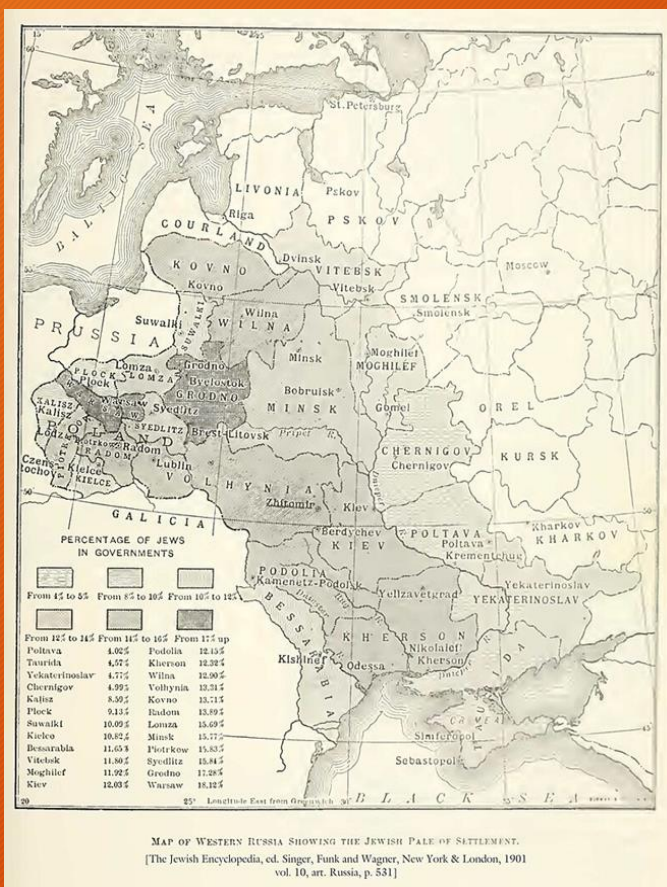

"Protokoły" szybko zyskały popularność w Europie i na świecie, stając się jednym z najbardziej szkodliwych tekstów antysemickich. Były wykorzystywane przez antysemitów, w tym przez nazistów, jako "dowód" żydowskiego spisku. Już w latach 20. XX wieku zostały jednoznacznie zdemaskowane jako fałszerstwo przez wielu badaczy, m.in. w procesach sądowych w Szwajcarii.

Pomimo tego, "Protokoły Mędrców Syjonu" do dziś są wykorzystywane przez ekstremistów i teoretyków spiskowych, co czyni je symbolem szerzenia nienawiści i dezinformacji.

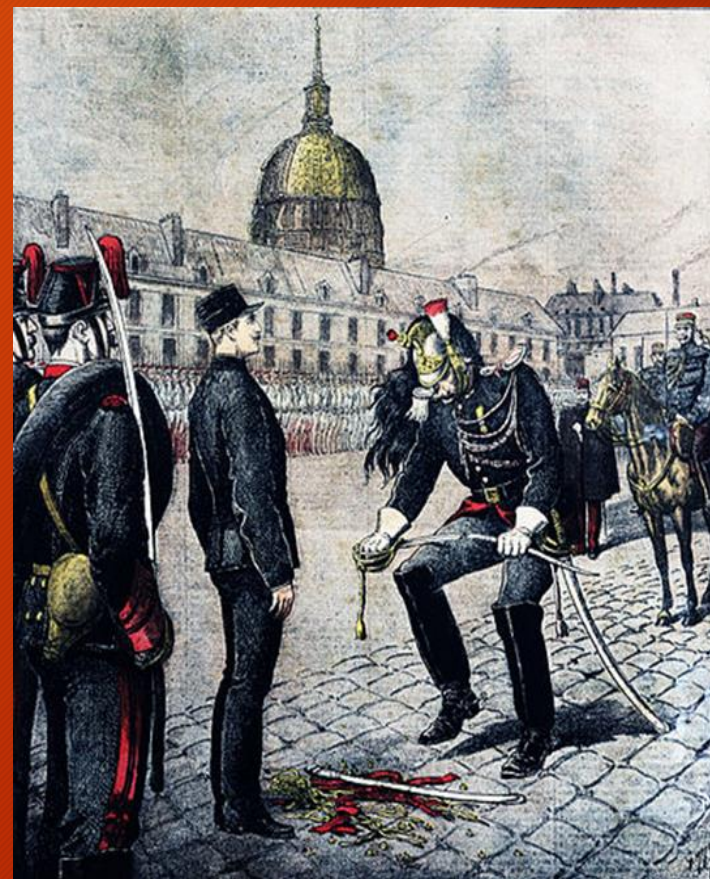
Strefa osiedlenia

Imperium Rosyjskim (1791-1917) była obszarem, na którym Żydzi mogli legalnie mieszkać. Obejmowała zachodnie i południowo-zachodnie gubernie, w tym tereny Polski, Ukrainy, Białorusi, Litwy i innych regionów. Strefa została wprowadzona przez Katarzynę II w 1791 roku, aby ograniczyć przemieszczanie się Żydów. Obejmowała 25 guberni, jednak Żydom często zakazywano osiedlania się w dużych miastach lub ich centralnych częściach. Poza strefą mogli mieszkać jedynie kupcy, rzemieślnicy, studenci i lekarze. Większość Żydów zajmowała się drobnym handlem i rzemiosłem. Życie w strefie komplikowały bieda, przeludnienie i antysemityzm. Pod koniec XIX wieku miały tu miejsce pogromy, co doprowadziło do masowej emigracji. Strefa osiedlenia została zniesiona w 1917 roku, co zakończyło oficjalną izolację Żydów w Imperium Rosyjskim.

Prezydent USA Theodore Roosevelt otwarcie krytykował cara Rosji Mikołaja II za politykę antysemicką prowadzoną przez Imperium Rosyjskie. Szczególną uwagę zwracał na pogromy, które miały miejsce w obrębie strefy osiedlenia, oraz na dyskryminację Żydów przez państwo. W 1903 roku, po pogromie w Kiszyniowie, Roosevelt skierował apel do Mikołaja II, potępiając przemoc wobec Żydów. Podkreślał, że takie działania są naruszeniem podstawowych zasad humanitarności i cywilizacji. Roosevelt wspierał również amerykańskich Żydów organizujących kampanie protestacyjne przeciw antysemityzmowi w Rosji. Jego krytyka stała się częścią szerszej presji ze strony społeczności międzynarodowej na Imperium Rosyjskie, która domagała się zakończenia przemocy i dyskryminacyjnej polityki. Jednak Mikołaj II w dużej mierze ignorował te wezwania, co pogłębiało negatywny wizerunek jego reżimu na Zachodzie.

Theodor Fritsch (1852-1933)

niemieckim publicystą, wydawcą i jednym z pierwszych ideologów antysemityzmu w Niemczech. Jego prace wywarły wpływ na kształtowanie się ideologii nazistowskiej.

1. Główna działalność: Fritsch wydawał antysemickie książki i czasopisma, w których propagował teorie rasowe, oskarżając Żydów o problemy społeczne i gospodarcze Niemiec. Jego książka „*Katechizm antysemicki*” (znana również jako „*Podręcznik kwestii żydowskiej*”) stała się popularnym przewodnikiem wśród zwolenników antysemickich poglądów.

2. Wpływ na nazizm: Fritsch był jednym z pierwszych, którzy usystematyzowali idee antysemickie, później włączone do ideologii NSDAP. Choć zmarł w 1933 roku, na wczesnym etapie powstawania partii nazistowskiej jego prace były wykorzystywane do propagandy i uzasadnienia polityki rasowej.

Fritsch jest uznawany za jedną z postaci, które przygotowały intelektualne podłoże dla nazistowskiego antysemityzmu.

Towarzystwo Thule (Thule-Gesellschaft)

- tajne stowarzyszenie okultystyczno-nacjonalistyczne założone w Niemczech w 1918 roku. Przyczyniło się do kształtowania ideologii nazizmu, w tym teorii rasowych i antysemityzmu.

1. Ideologia i antysemityzm: Thule propagowało idee wyższości rasy aryjskiej oraz rozpowszechniało antysemickie teorie, oskarżając Żydów o zagrożenie dla „świata aryjskiego”. Organizacja aktywnie publikowała materiały propagandowe i podsyciała nienawiść do Żydów.

2. Powiązania z nazizmem: Towarzystwo stało się platformą dla idei, które później zostały włączone do ideologii NSDAP. Wielu członków Thule, takich jak Rudolf Hess czy Alfred Rosenberg, zajęło kluczowe pozycje w partii nazistowskiej. Symbolika, np. swastyka, oraz praktyki okultystyczne Thule miały wpływ na estetykę nazizmu.

Podsumowanie: Towarzystwo Thule odegrało ważną rolę w popularyzacji antysemityzmu i przygotowaniu gruntu pod rozwój nazizmu.

HENRY FORD (1863-1947)

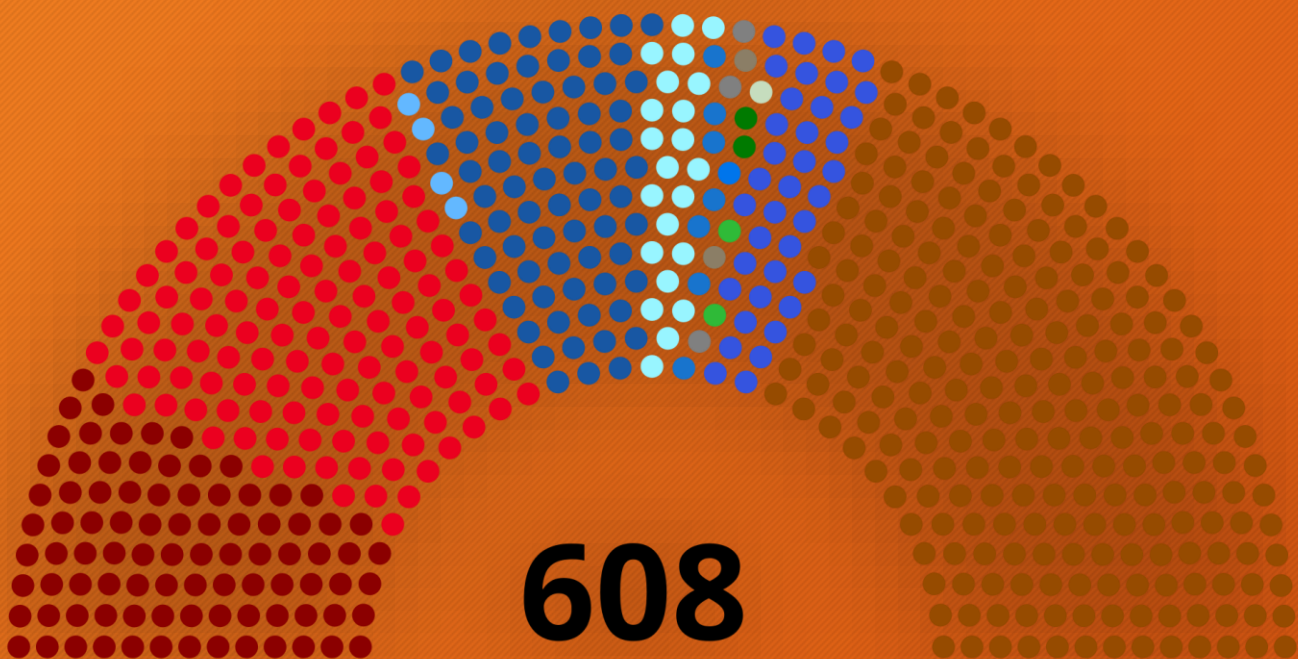
- Antysemityzm Henry'ego Forda miał kilka przyczyn. Wierzył w teorie spiskowe, w tym które oskarżały Żydów o kontrolę nad bankami i mediami. Trudności ekonomiczne okresu międzywojennego wzmacniały stereotypy o Żydach jako winowajcach kryzysów.
- Ford wyznawał konserwatywne poglądy i postrzegał Żydów jako zagrożenie dla tradycyjnych "amerykańskich wartości".

The article that signaled the beginning of Henry Ford's seven-year hate campaign against the Jews. (COLLECTIONS OF THE HENRY FORD MUSEUM, GREENFIELD VILLAGE)

Ford spopularyzował "Protokoły Mędrców Syjonu", fałszywy dokument, który rzekomo opisywał żydowski spisek mający na celu ustanowienie światowej dominacji. Artykuły te zostały zebrane w książce "Międzynarodowe Żydostwo", która wywarła szeroki wpływ w USA i za granicą, w tym w nazistowskich Niemczech.

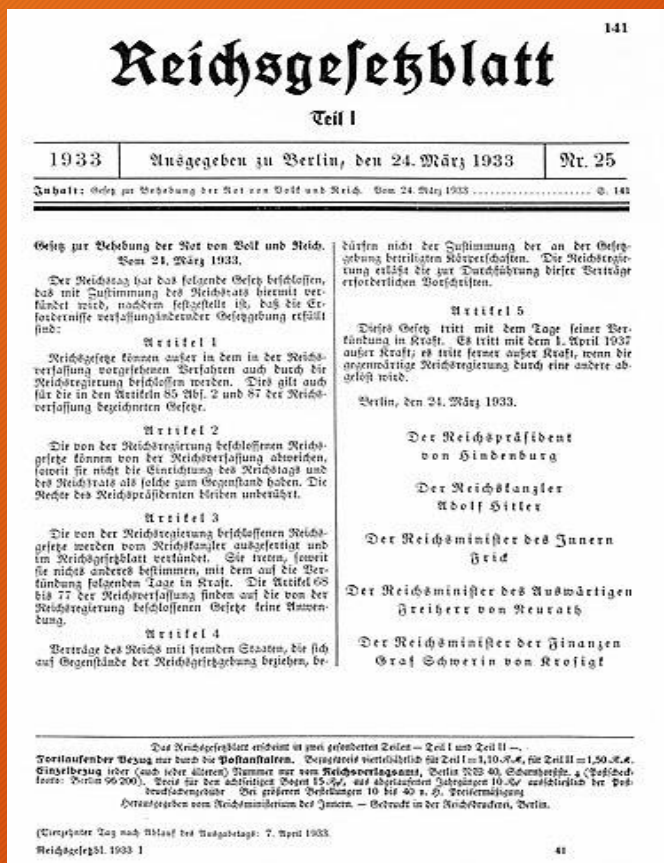
WYBORY DO REICHSTAGU 1932

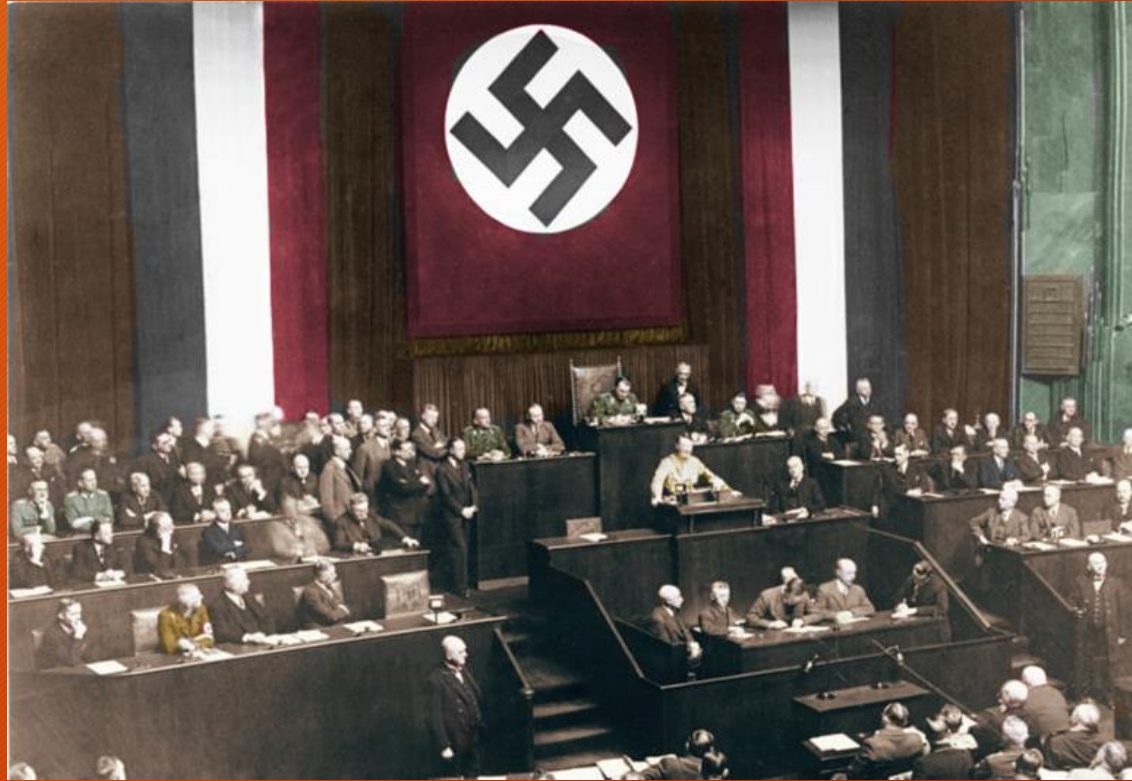
- W wyborach do Reichstagu w lipcu 1932 roku NSDAP stała się największą partią, co wzmocniło jej wpływy. Jednak spadek popularności nazistów w listopadzie 1932 roku pokazał, że nie udało im się od razu przejąć władzy. Mimo to 30 stycznia 1933 roku Hitler został mianowany kanclerzem Niemiec, co stało się punktem zwrotnym i doprowadziło do ustanowienia reżimu nazistowskiego.

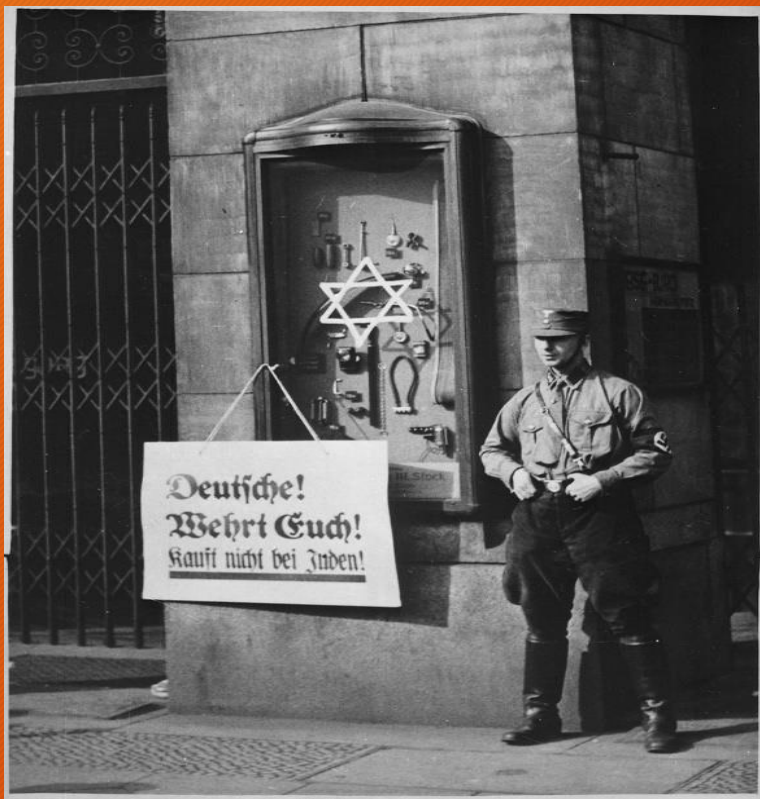

Ustawa o nadzwyczajnych pełnomocnictwach z 1933 roku

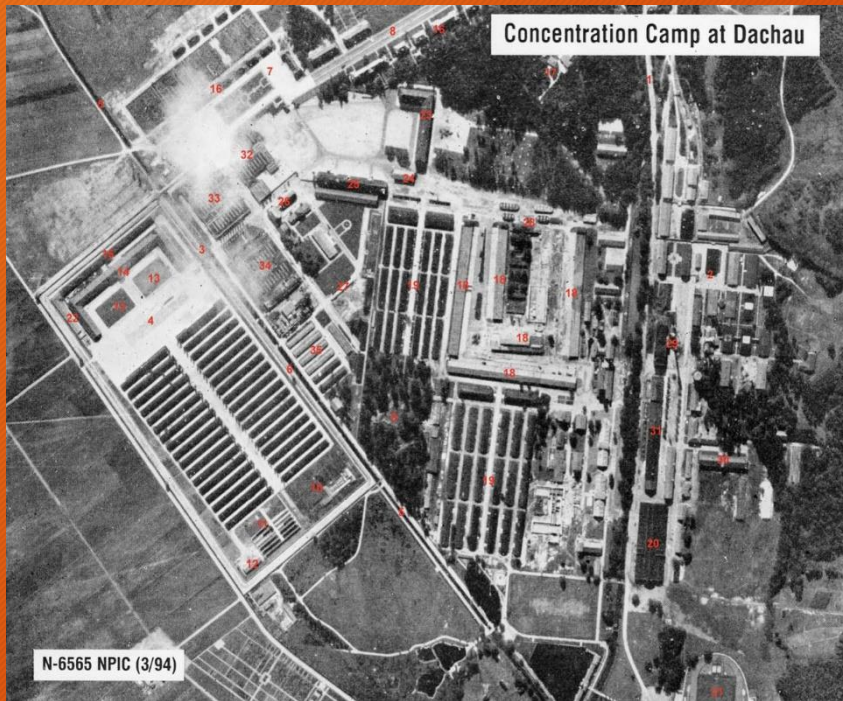
Ustawa o nadzwyczajnych pełnomocnictwach (niem. *Ermächtigungsgesetz*), uchwalona 23 marca 1933 roku, dała Adolfowi Hitlerowi i jego rządowi nieograniczoną władzę legislacyjną, omijając parlament (Reichstag). Była to kluczowa podstawa do ustanowienia totalitarnego reżimu nazistowskiego. Dla Żydów ustawa oznaczała początek systematycznej dyskryminacji, wykluczenia z życia publicznego i prawnego oraz utraty podstawowych praw obywatelskich. Na jej podstawie wprowadzano antysemickie przepisy, takie jak ustawy norymberskie, które ograniczyły prawa Żydów w Niemczech i doprowadziły do ich społecznej izolacji, a w końcu — do Holocaustu.

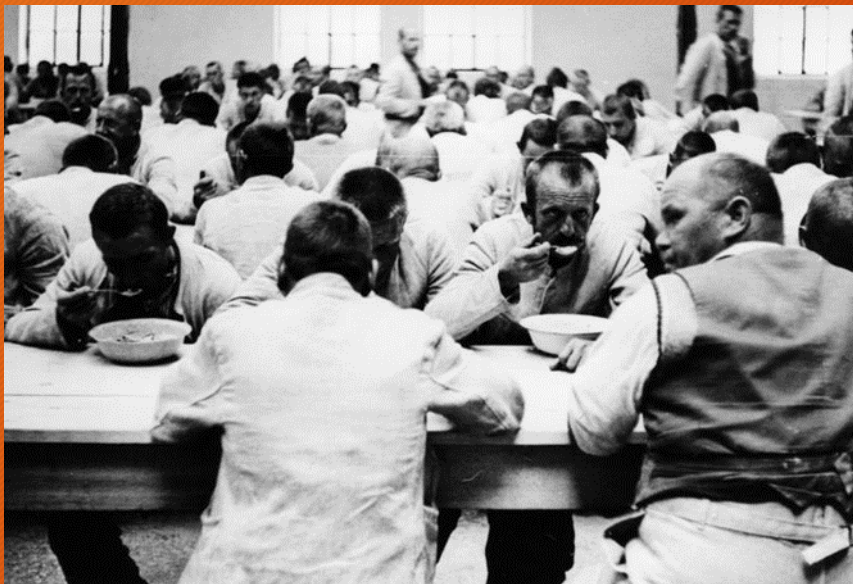

Nazistowski bojkot żydowskich biznesów rozpoczął się 1 kwietnia 1933 roku, niedługo po dojściu Hitlera do władzy. Kampania miała na celu izolację społeczności żydowskiej i jej ekonomiczne wyniszczenie. Tego dnia członkowie SA blokowali wejścia do żydowskich sklepów, biur i kancelarii, zastraszając klientów. Na witrynach malowano hasła antysemityczne, takie jak „Nie kupuj u Żydów”. Chociaż bojkot trwał oficjalnie tylko jeden dzień, zapoczątkował systematyczną dyskryminację Żydów w Niemczech, prowadząc do ich całkowitej izolacji w społeczeństwie.

Obóz koncentracyjny Dachau

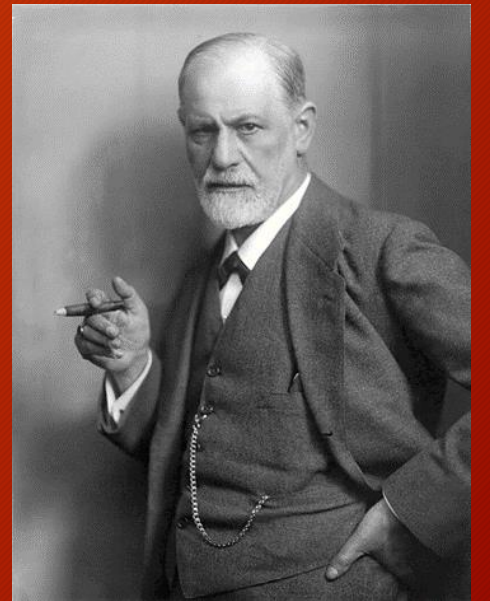
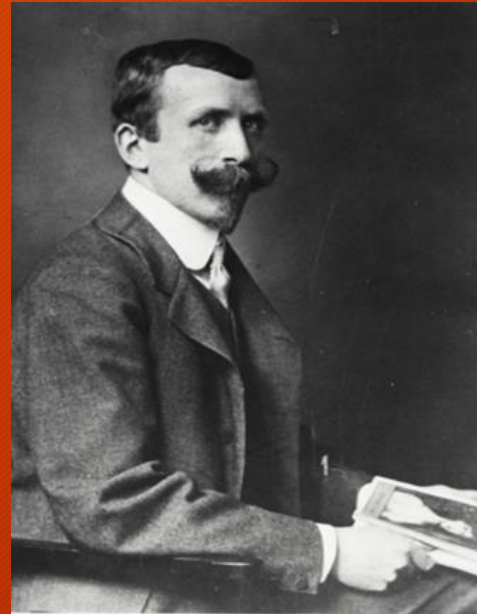
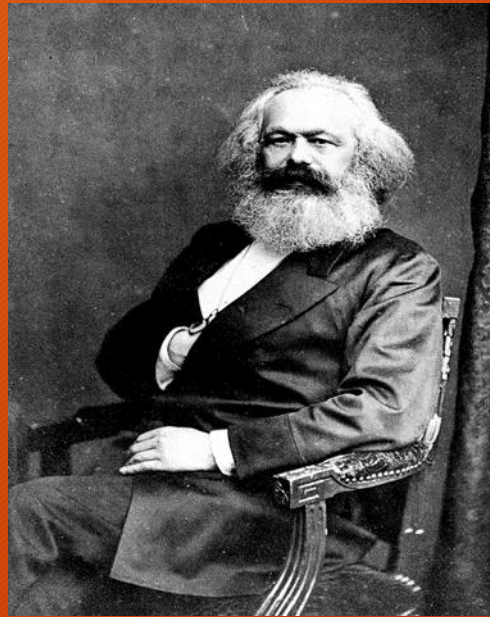
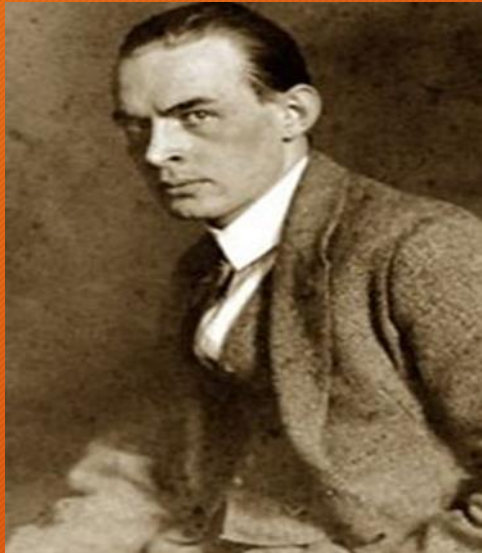
powstał w marcu 1933 roku niedaleko miasta o tej samej nazwie w Niemczech. Był to pierwszy oficjalny obóz nazistowski i wzór dla innych. Składał się z baraków dla więźniów, budynków administracyjnych, strefy dla straży i fabryk, otoczonych ogrodzeniem z drutu kolczastego i wieżami strażniczymi. Początkowo przeznaczony był dla przeciwników politycznych, takich jak komuniści i socjaliści, ale później trafiali tam Żydzi, duchowni, Romowie i inne "niepożądane" osoby. Dachau funkcjonował do wyzwolenia przez wojska alianckie w kwietniu 1945 roku, stając się symbolem represji i okrucieństwa reżimu nazistowskiego.

Nazistowska propaganda starała się stworzyć obraz obozu jako miejsca "przekształcania" i "rehabilitacji pracy", starając się ukryć brutalność i tortury, które miały miejsce wewnątrz. Wywieszano plakaty i hasła, które miały na celu pokazanie obozu jako narzędzia do pracy i wychowywania politycznie niepewnych osób, w tym komunistów i Żydów. Propaganda aktywnie wykorzystywała specjalnie przygotowane zdjęcia i dokumenty do publikacji masowych, aby stworzyć wrażenie, że więźniowie żyją w "normalnych" warunkach i mają nawet możliwość pracy w warunkach "wsparcia". Wszystkie te działania miały na celu ukrycie rzeczywistego stanu rzeczy i kontynuowanie utrzymania pozytywnego wizerunku reżimu nazistowskiego.

Spalenie książek 10 maja 1933 roku było jednym z najbardziej symbolicznych wydarzeń w historii III Rzeszy, które miało miejsce na placu Bebelplatz w Berlinie. Tego dnia, na tle nazistowskiej propagandy, tysiące książek uznanych za „nieakceptowalne” zostały spalone przez studentów, którzy działali z poparciem niemieckich władz. Wśród spalonych książek znajdowały się dzieła autorów żydowskich, lewicowych, liberalnych oraz innych, które były uznawane przez nazistów za zagrożenie dla „czystości” niemieckiej kultury i ideologii.

Heinrich Himmler (1900-1945)

SS (Schutzstaffel) - elitarna organizacja nazistowska, założona w 1925 roku jako ochrona Hitlera, później przekształcona w potężne narzędzie represji. Pod kierownictwem Heinricha Himmlera SS odpowiadało za realizację polityki terroru, w tym za obozy koncentracyjne, getta i masowe mordy. Rola SS w Holokauście była kluczowa: organizowali deportacje Żydów do obozów zagłady, przeprowadzali masowe egzekucje (zwłaszcza Einsatzgruppen) oraz zarządzali komorami gazowymi. SS stało się symbolem systematycznego ludobójstwa milionów ludzi, w tym sześciu milionów Żydów.

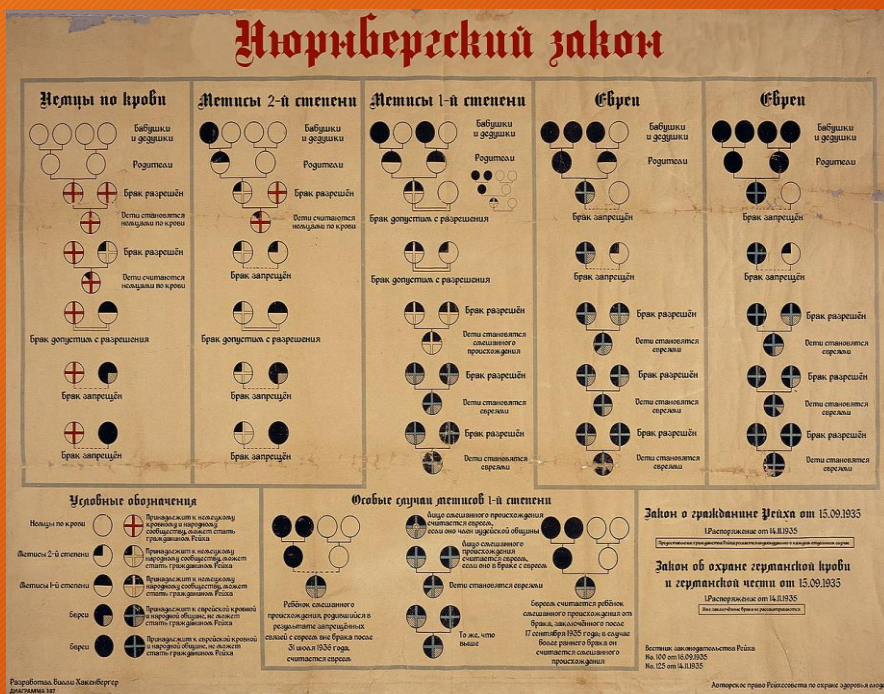
Ustawy norymberskie z 1935 roku

Ustawy norymberskie z 1935 roku stały się podstawą do formalnej dyskryminacji rasowej w nazistowskich Niemczech i miały decydujący wpływ na dalszy przebieg Holokaustu. Ustawy te zostały uchwalone na Zjeździe Narodowo-Socjalistycznej Niemieckiej Partii Robotniczej w Norymberdze i stały się prawnym narzędziem do wprowadzenia polityki rasowej reżimu nazistowskiego.

Legalizacja dyskryminacji: Ustawy norymberskie zalegalizowały dyskryminację rasową, dając nazistom podstawy do prześladowań Żydów i innych mniejszości, a także do polityki izolacji i eksterminacji na podstawie prawa.

Izolacja Żydów: Ustawy umożliwiły obniżenie statusu Żydów, ich izolację w gettach i pozbawienie praw, co pozwoliło naziściom wywierać presję i przygotować się do ich eksterminacji.

Rozwój antysemityzmu: Ustawy nie tylko legalizowały dyskryminację, ale również sprzyjały rozwojowi antysemityzmu, dając społeczeństwu oficjalne uzasadnienie do prześladowań, co stanowiło krok w stronę Holokaustu.

Reinhard Heydrich (1904-1942)

Reinhard Heydrich był jednym z najbardziej wpływowych działaczy reżimu nazistowskiego i bliskim współpracownikiem Heinricha Himmlera. Nazywano go „człowiekiem o żelaznym sercu”. Heydrich kierował Głównym Urzędem Bezpieczeństwa Rzeszy (RSHA), który koordynował działalność gestapo, SD i policji kryminalnej. Odegrał kluczową rolę w organizacji Holokaustu.

Główny Urząd Bezpieczeństwa Rzeszy (RSHA) był kluczowym organem aparatu represji nazistowskiego i odegrał centralną rolę w Holokauście. RSHA, utworzony w 1939 roku pod kierownictwem Reinharda Heydricha, łączył gestapo, SD (służbę bezpieczeństwa) i policję kryminalną.

BUCHENWALD

Obóz koncentracyjny Buchenwald został założony w lipcu 1937 roku niedaleko Weimaru w celu tłumienia opozycji, eliminacji „niepożądanych elementów” społeczeństwa oraz wykorzystywania pracy przymusowej. Główne przyczyny: Polityczne: Likwidacja opozycji (komunistów, socjalistów), zastraszanie społeczeństwa i wzmocnienie kontroli. Ideologiczne: Represje wobec Żydów, Romów, homoseksualistów i innych, którzy nie pasowali do nazistowskiej ideologii. Ekonomiczne: Wykorzystywanie pracy przymusowej więźniów na potrzeby niemieckiego przemysłu i gospodarki wojennej. Buchenwald stał się narzędziem represji, przemocy i wycisku w ramach nazistowskiej ideologii i systemu kontroli.

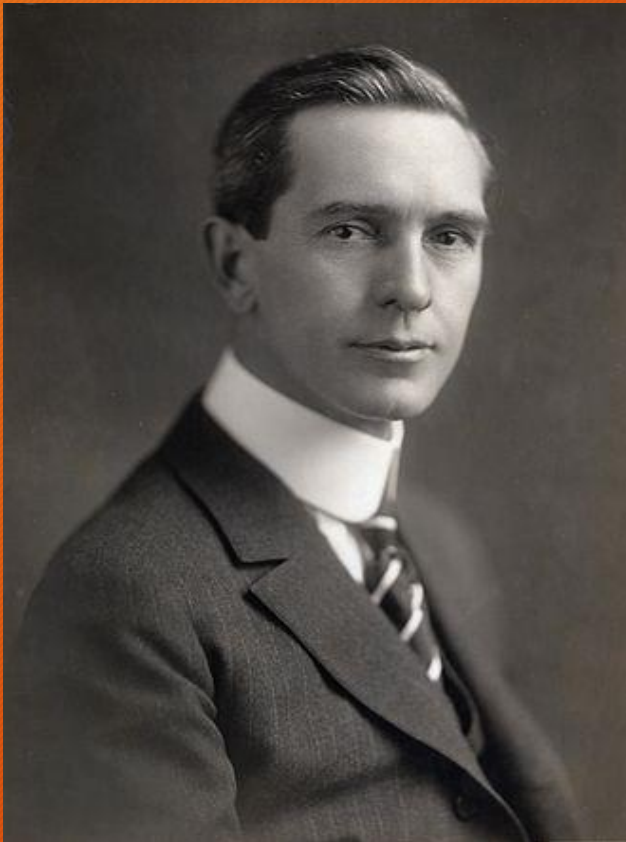

Konferencja w Évian (6-15 lipca 1938 roku) była międzynarodowym zebraniem zorganizowanym z inicjatywy prezydenta USA Franklina Roosevelta w Évian-les-Bains, we Francji. Celem konferencji było omówienie problemu żydowskich uchodźców, którzy starali się opuścić nazistowskie Niemcy i Austrię w obliczu rosnących prześladowań i dyskryminacji.

- Rola konferencji w wzmocnieniu Holokaustu:
- *Odmowa otwarcia granic przez inne kraje została odebrana przez nazistowskie Niemcy jako znak obojętności międzynarodowej społeczności wobec losu Żydów. To umocniło przekonanie Hitlera i nazistów, że ich działania przeciwko ludności żydowskiej nie spotkają się z poważnym oporem z zewnątrz.*
- *Brak konkretnych rozwiązań pogłębił kryzys uchodźców, pozostawiając miliony Żydów bez możliwości ucieczki przed reżimem nazistowskim.*
- *Konferencja w Évian pokazała nazistom, że kwestia żydowska była traktowana przez inne kraje jako wewnętrzny problem Niemiec, a nie zagrożenie dla bezpieczeństwa międzynarodowego.*

Breckinridge Long (1881-1958)

Stanowisko: Asystent sekretarza stanu USA. Działania: Był odpowiedzialny za politykę imigracyjną i celowo opóźniał wydawanie wiz Żydom uciekającym przed nazistowskimi prześladowaniami. Long utrudniał ewakuację Żydów do USA, twierdząc, że może to prowadzić do "problemów z bezpieczeństwem". Jego działania doprowadziły do tego, że tysiące uchodźców nie zdołały opuścić Europy na czas.

Przesiedlenie zbąszyńskie (1938 r.)

– deportacja około 17 000 polskich Żydów z Niemiec. Najważniejsze fakty: Przyczyna: Niemcy pozbawiły polskich Żydów obywatelstwa, a Polska odmówiła ich przyjęcia. Wydarzenie: 27-28 października Żydzi zostali deportowani na granicę i pozostawieni w obozie w okolicach miasta Zbąszyń. Warunki: Ludzie znaleźli się w ekstremalnie trudnej sytuacji, bez jedzenia i dachu nad głową.

Zabójstwo Ernsta von Ratha

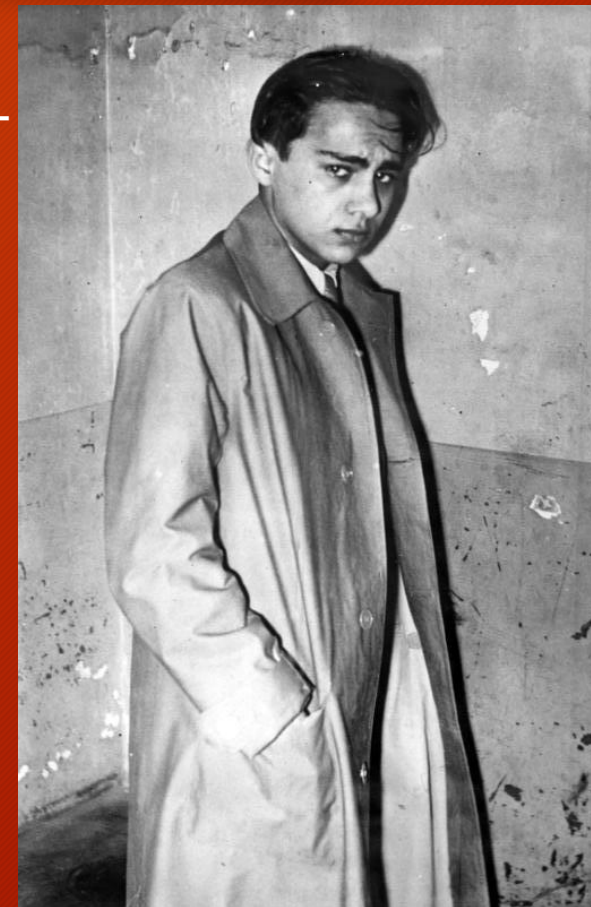
miało miejsce 7 listopada 1938 roku w Paryżu. Niemiecki dyplomata został zastrzelony przez 17-letniego Żyda Herschela Grynszpana.

Przyczyny:

Grynszpan chciał zwrócić uwagę na cierpienia swojej rodziny i innych Żydów, których naziści deportowali z Niemiec do Polski. Jego rodzina znalazła się w trudnej sytuacji na granicy.

Skutki:

- Von Rath zmarł 9 listopada 1938 roku na skutek ran.
- Grynszpan został aresztowany, przekazany Niemcom, ale proces nad nim nigdy się nie odbył, a jego dalszy los pozostaje nieznany.

Noc Kryształowa (niem. Kristallnacht, 9-10 listopada 1938 roku)

zorganizowany przez nazistów pogrom Żydów w Niemczech i Austrii.

Główne wydarzenia:

- Zniszczono ponad 7 000 żydowskich sklepów, 267 synagog spalono, tysiące domów zostało zrujnowanych.
- Zamordowano co najmniej 91 osób, około 30 000 Żydów deportowano do obozów koncentracyjnych.

Przyczyny:

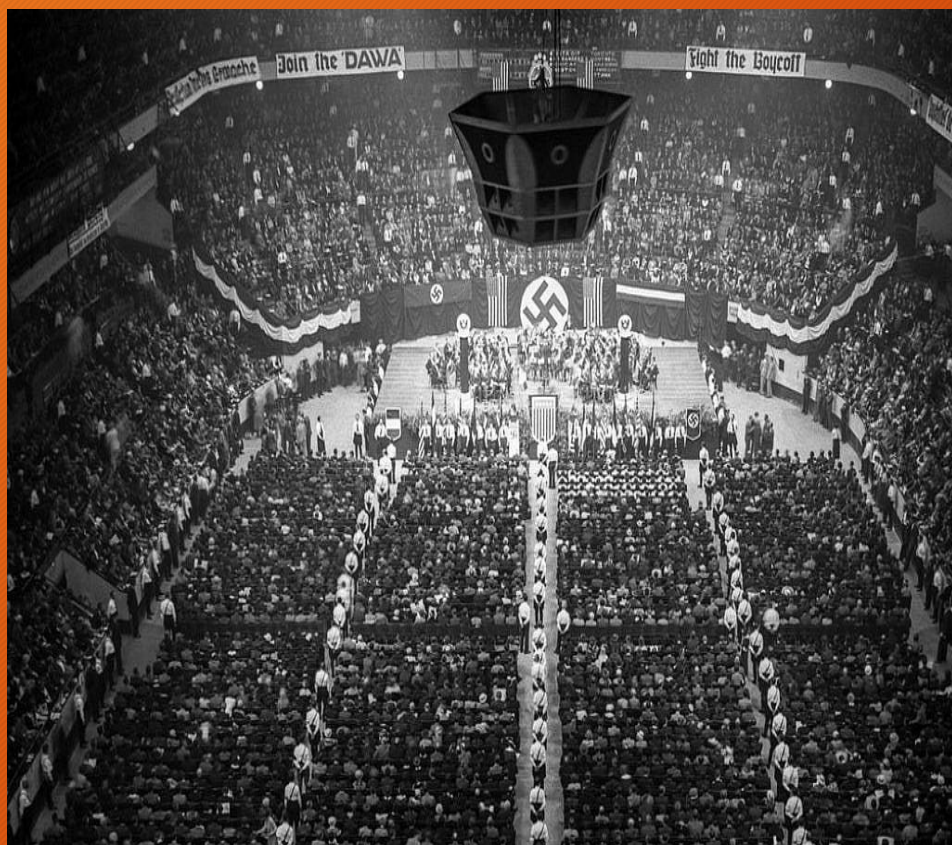
- Pretekstem było zabójstwo niemieckiego dyplomaty Ernsta von Ratha przez Żyda Herschela Grynszpana.
- Prawdziwym celem było zaostrenie antysemityzmu i wypchnięcie Żydów z życia społecznego.

Znaczenie:

- Pogrom zapoczątkował masowe represje wobec Żydów i stał się zapowiedzią Holokaustu.
- Nazwa „Noc Kryształowa” nawiązuje do rozbitego szkła witryn i okien, które pokryło ulice.

Wiec nazistów w Madison Square Garden (20 lutego 1939)

w Nowym Jorku, zorganizowany 20 lutego 1939 roku przez Niemiecko-Amerykański Bund (German American Bund), zgromadził około 20 000 osób. Wydarzenie przedstawiało nazizm jako patriotyczny ruch związany z amerykańskimi wartościami. Na scenie znajdował się ogromny portret George'a Washingtona otoczony swastykami i amerykańskimi flagami. Mówcy nazywali Washingtona „pierwszym faszystą” i występowali przeciwko „żydowskiej kontroli” oraz komunizmowi. Na zewnątrz tysiące protestujących wyrażało sprzeciw, co doprowadziło do starć z policją. Wstęp na wydarzenie mieli tylko zwolennicy Bundu. Wydarzenie pokazało, że ideologia nazistowska znajdowała zwolenników także w USA. Jednak po przystąpieniu kraju do wojny działalność Bundu zanikła, a jego lider, Fritz Kuhn, został aresztowany i deportowany.

Fiorello Henry La Guardia (1882-1947)

Joseph P. Kennedy Sr. (1888-1969)

miął reputację osoby o antysemickich poglądach. W latach 30., będąc ambasadorem USA w Wielkiej Brytanii (1938-1940), opowiadał się za polityką ustępstw wobec nazistowskich Niemiec i sceptycznie odnosił się do żydowskich migrantów uciekających przed prześladowaniami. Te poglądy przejawiały się zarówno w jego publicznych wypowiedziach, jak i w prywatnej korespondencji. Twierdził, że demokracje w Europie nie będą w stanie oprzeć się nazistom, a także sprzeciwiał się zaangażowaniu USA w wojnę. Podobno mówił również, że Żydzi sami ponoszą odpowiedzialność za wiele swoich nieszczęść, co wzmocniło podejrzenia o jego antysemityzm. Po rezygnacji ze stanowiska ambasadora w 1940 roku jego kariera polityczna praktycznie dobiegła końca.

Hermann Göring (1893-1946)

W 1938 roku nadzorował „aryzację” żydowskiego majątku, co obejmowało masową konfiskatę mienia. W 1941 roku podpisał rozkaz, w którym zlecił Reinhardowi Heydrichowi organizację „ostatecznego rozwiązania kwestii żydowskiej”, co stało się podstawą masowej eksterminacji Żydów w obozach koncentracyjnych. Choć Göring nie brał bezpośredniego udziału w zarządzaniu obozami, jego działania i rozkazy przyczyniły się do systematycznego ludobójstwa.

Der Reichsmarschall des Großdeutschen
Reiches
Beauftragter für den Vierjahresplan
Vorsitzender
des Ministerrats für die Reichsvertei-
digung

Berlin, den 7.1941

An den

Chef der Sicherheitspolizei und des SD
w-Gruppenführer H e y d r i c h

B e r l i n .

In Ergänzung der Ihnen bereits mit Erlaß vom
24.1.39 übertragenen Aufgabe, die Judenfrage in Form der
Auswanderung oder Evakuierung einer den Zeitverhält-
nissen entsprechend möglichst günstigsten Lösung zuzu-
führen, beauftrage ich Sie hiermit, alle erforderlichen
Vorbereitungen in organisatorischer, sachlicher und
materieller Hinsicht zu treffen für eine Gesamtlösung
der Judenfrage im deutschen Einflußgebiet in Europa.

Sofern hierbei die Zuständigkeiten anderer
Zentralinstanzen berührt werden, sind diese zu betei-
ligen.

Ich beauftrage Sie weiter, mir in Bälde einen
Gesamtentwurf über die organisatorischen, sachlichen
und materiellen Voraussetzungen zur Durchführung der
angestrebten Endlösung der Judenfrage vorzulegen.

Heinrich

82
164

Joseph Goebbels

Minister propagandy nazistowskich Niemiec, odegrał kluczową rolę w szerzeniu antysemityzmu, który stał się podstawą Holokaustu. Kierował kampanią propagandową demonizującą Żydów poprzez kino, prasę, radio i plakaty. Goebbels aktywnie wspierał "ostateczne rozwiązanie kwestii żydowskiej" i wykorzystywał propagandę do usprawiedliwiania masowych mordów. Jego działania zapewniły szerokie poparcie dla nazistowskiej polityki eksterminacji Żydów w Niemczech i na okupowanych terytoriach.

Wieczny Żyd (Der Ewige Jude, 1940)

"Wieczny Żyd" to nazistowski film propagandowy stworzony z inicjatywy Josepha Goebbelsa. Film miał na celu wzbudzenie antysemityzmu, ukazując Żydów jako "zagrożenie" dla niemieckiego społeczeństwa. Wykorzystując manipulacyjne materiały dokumentalne i stereotypy, demonizuje ludność żydowską, usprawiedliwiając dyskryminację i przemoc. Film stał się narzędziem propagandy do szerzenia nazistowskiej ideologii, utrwalając rasistowskie mity wspierające Holokaust.

Plan Madagaskar

Plan Madagaskar był antysemickim projektem nazistowskich Niemiec z 1940 roku. Zakładał przymusowe przesiedlenie europejskich Żydów na francuską wyspę Madagaskar, by odizolować ich od Europy. Opracowany przez Heinricha Himmlera, plan miał być częścią "ostatecznego rozwiązania kwestii żydowskiej". Jednak nigdy go nie zrealizowano z powodu wojennych niepowodzeń Niemiec, blokady morskiej Wielkiej Brytanii i problemów logistycznych.

PLAN „OST”

Plan „Ost” obejmował systematyczne wyniszczenie Żydów, co stało się kluczowym elementem Holokaustu. Uzasadniał masowe mordy jako „oczyszczenie” terenów. Obozy koncentracyjne i obozy śmierci, takie jak Auschwitz, Treblinka czy Buchenwald, były narzędziami realizacji tej polityki. Zagłada milionów ludzi była uważana za niezbędną do urzeczywistnienia nazistowskiej wizji „nowego porządku” na okupowanych terytoriach. Plan „Ost” stał się jednym z najokrutniejszych programów ideologicznych w historii, który doprowadził do niewyobrażalnych cierpień oraz śmierci milionów ludzi.

Tragedia w Babim Jarze

to masowa zbrodnia dokonana przez nazistów podczas II wojny światowej w Kijowie. We wrześniu 1941 roku, po zajęciu miasta, w Babim Jarze w ciągu dwóch dni (29-30 września) rozstrzelano ponad 33 tysiące Żydów. Był to jeden z największych aktów ludobójstwa w czasie Holokaustu. Babi Jar przez cały okres okupacji pozostawał miejscem masowych egzekucji, gdzie zginęły dziesiątki tysięcy Żydów, Romów, jeńców wojennych i ukraińskich działaczy podziemnych. Tragedia ta symbolizuje okrucieństwo nazistowskiego ludobójstwa i ogrom ludzkiego cierpienia.

Der Chef
Der Sicherheitspolizei und des SD

V B 4 - 1456/41 gRa. (1344)

Auswärtiges Amt

D. III 29. g. Wj. 165

2. MRZ 1942

Prn. (004) Desp. D. Eing.

Geheime Reichsangelegenheit

An den
Herrn Unterstaatssekretär L. g r a
in Auswärtiges Amt
Berlin
Wilhelmstr. 74/76

Lieber Parteigenosse g r a!

Als Anlage übersende ich das Protokoll über die am 20.1.1942 stattgefundenen Abprache. Da nunmehr erfreulicherweise die Grundlinie hinsichtlich der praktischen Durchführung der Endlösung der Judenfrage festgelegt ist und seitens der hieran beteiligten Stellen völlige Übereinstimmung herrscht, darf ich Sie bitten, Ihren Sachbearbeiter zwecks Fertigstellung der vom Reichsarschall gewünschten Vorlage, in der die organisatorischen, technischen und materiellen Voraussetzungen zur praktischen Inangriffnahme der Lösungsarbeiten aufgeweigt werden sollen, zu den hierfür notwendigen Detailbesprechungen abzustellen.

Die erste Besprechung dieser Art bescheitigte ich am 6. März 1942, 10.30 Uhr, in Berlin, Kurfürstenstrasse 116, abhalten zu lassen. Ich darf Sie bitten, Ihren Sachbearbeiter zu veranlassen, sich diesbezüglich mit meinem zuständigen Referenten, dem H-Übersturm-befehlshaber E i c h m a n n, ins Benehmen zu setzen.

Heil Hitler!

K210399

Ihr

372023

1. Anlage

g r a

Adolf Eichmann (1906-1962)

był wysokim funkcjonariuszem III Rzeszy i głównym organizatorem systematycznego mordowania Żydów podczas Holokaustu. Jako szef wydziału spraw żydowskich w Głównym Urzędzie Bezpieczeństwa Rzeszy (RSHA) odpowiadał za deportację milionów Żydów do obozów koncentracyjnych, w tym do Auschwitz. Eichmann opracowywał logistykę „ostatecznego rozwiązania kwestii żydowskiej”, zapewniając skuteczność masowych deportacji i zabójstw. Po wojnie uciekł do Argentyny, ale został ujęty przez izraelskie służby wywiadowcze w 1960 roku, przewieziony do Izraela, gdzie stanął przed sądem i został stracony w 1962 roku. Jego nazwisko stało się symbolem biurokratycznego zła.

Konferencja w Wannsee (1942)

Cel:

Koordinacja szczegółów realizacji "ostatecznego rozwiązania kwestii żydowskiej", czyli masowej zagłady Żydów w Europie.

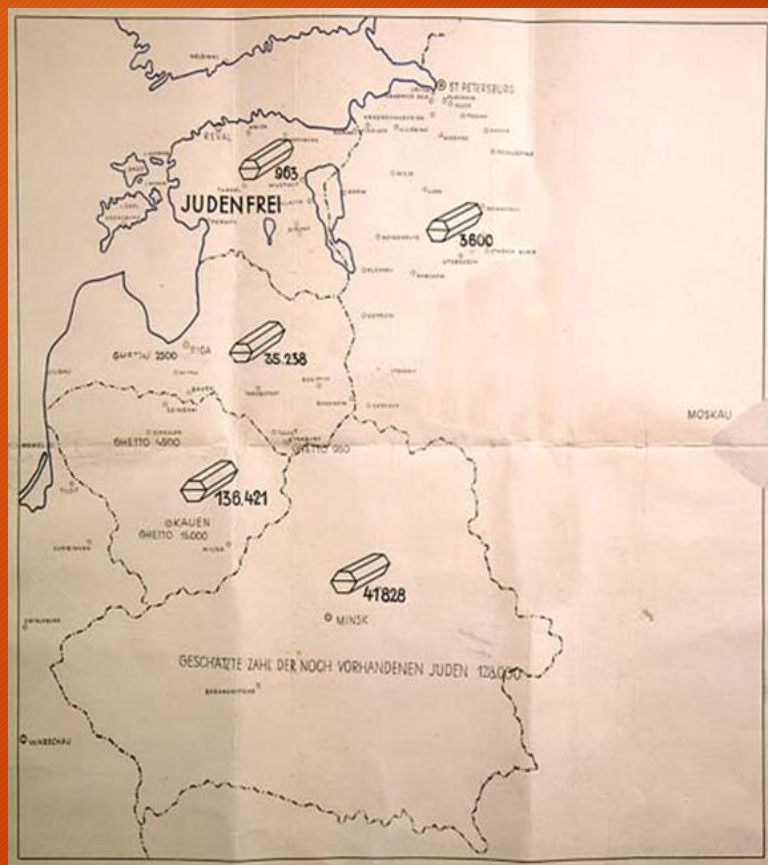
Najważniejsze fakty:

1. **Uczestnicy:** Wysocy rangą funkcjonariusze nazistowscy, w tym Reinhard Heydrich (organizator) i Adolf Eichmann.

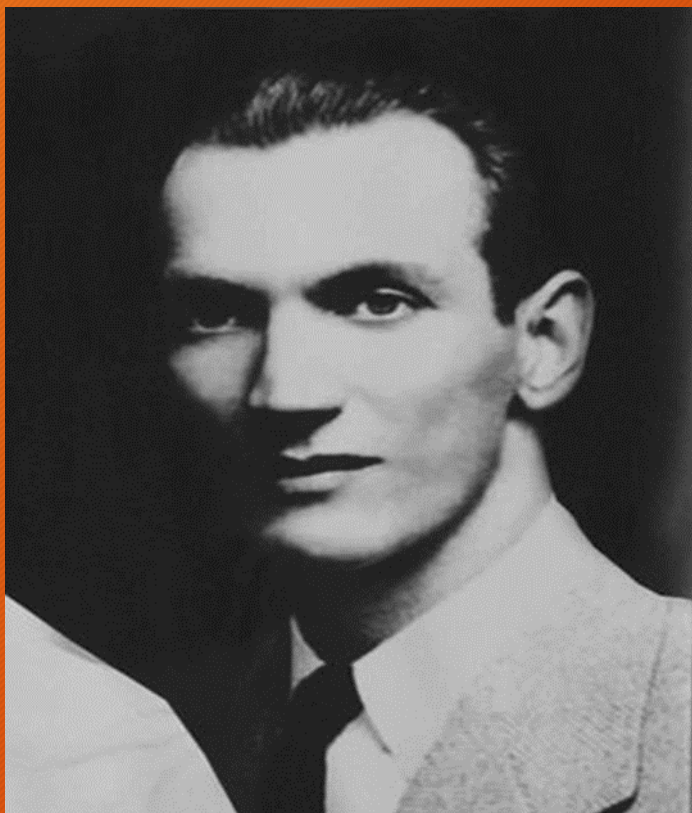
2. Ustalenia:

1. Koordynacja deportacji Żydów z okupowanych krajów do obozów koncentracyjnych.
2. Planowanie eksterminacji około 11 milionów Żydów, w tym tych mieszkających poza kontrolą nazistów.

Konferencja stała się kluczowym momentem w organizacji Holokaustu, sankcjonując systematyczne masowe mordy.

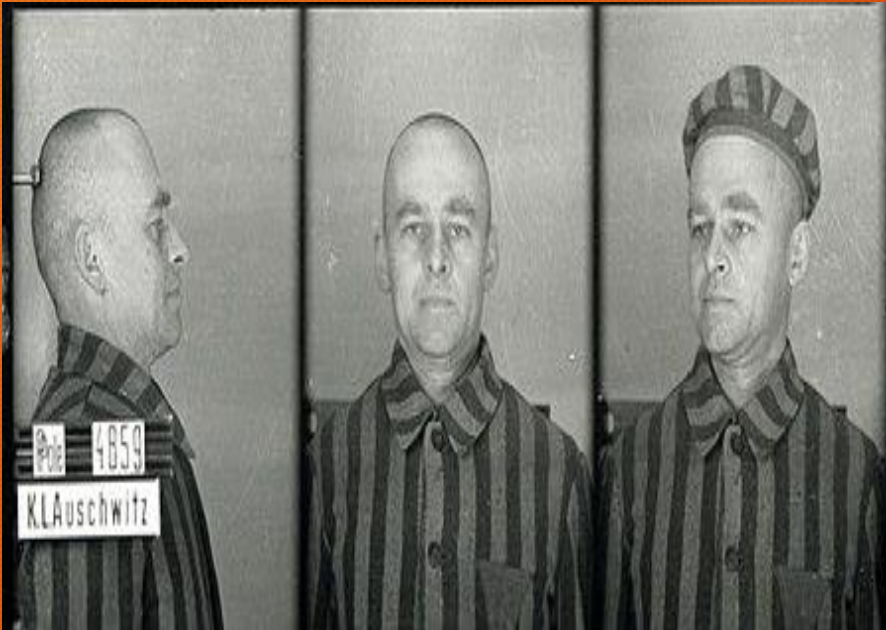

JAN KARSKI (1914-2000)

kurier polskiego podziemia, który osobiście był świadkiem okrucieństw popełnianych w getcie warszawskim i obozie zagłady w Bełżcu. W tajemnicy przekraczał granice okupowanych terytoriów, dostarczając raporty o nazistowskich zbrodniach. W 1942 roku spotkał się z przywódcami zachodnich państw, w tym prezydentem USA Franklinem Rooseveltem, próbując przekonać ich do podjęcia działań na rzecz ratowania Żydów. Jego wysiłki znacząco przyczyniły się do poinformowania społeczności międzynarodowej o skali Holokaustu.

Witold Pilecki (1901-1948)

oficer Wojska Polskiego, który dobrowolnie udał się do obozu koncentracyjnego Auschwitz, aby zorganizować tam ruch oporu i zebrać dowody nazistowskich zbrodni. Stworzył siatkę konspiracyjną i przesyłał szczegółowe raporty o sytuacji w obozie za pośrednictwem kurierów polskiego ruchu oporu. W 1943 roku udało mu się uciec z obozu, aby kontynuować walkę z nazistami i informować aliantów.

W latach 1939-1944, podczas niemieckiej okupacji w Europie, getta żydowskie były tworzone głównie na terenach Polski oraz innych obszarach Europy Wschodniej zajętych przez III Rzeszę. Ich rozmieszczenie było ściśle powiązane z polityką eksterminacyjną nazistów, a lokalizacje wybierano zazwyczaj w miastach, gdzie przed wojną znajdowały się większe skupiska ludności żydowskiej.

Powstanie w getcie warszawskim (19 kwietnia - 16 maja 1943 roku)

Najważniejsze fakty:

Powstaniem kierowały Żydowska Organizacja Bojowa (ŻOB) i Żydowski Związek Wojskowy (ŻZW).

Okolo 1 000 słabo uzbrojonych powstańców walczyło przeciw niemieckim wojskom, które używały czołgów i artylerii.

Naziści zniszczyli getto, zabijając lub deportując ponad 50 000 Żydów do obozów koncentracyjnych.

Znaczenie:

Powstanie stało się symbolem oporu narodu żydowskiego i jedną z pierwszych dużych akcji przeciw nazistom w Europie.

Powstanie w Sobiborze (14 października 1943 roku)

Najważniejsze fakty:

- Powstanie zorganizowali Aleksander Peczerski i grupa więźniów, w tym Żydzi z różnych krajów.
- Więźniowie zabili kilku strażników i zdobyli broń.
- Z około 550 więźniów uciekło około 300, ale tylko około 50 osób przeżyło wojnę.

Znaczenie:

Powstanie stało się symbolem oporu w obozach zagłady i pokazało możliwość walki nawet w najtrudniejszych warunkach.

Protesty na Rosenstrasse (27 lutego - 6 marca 1943 roku)

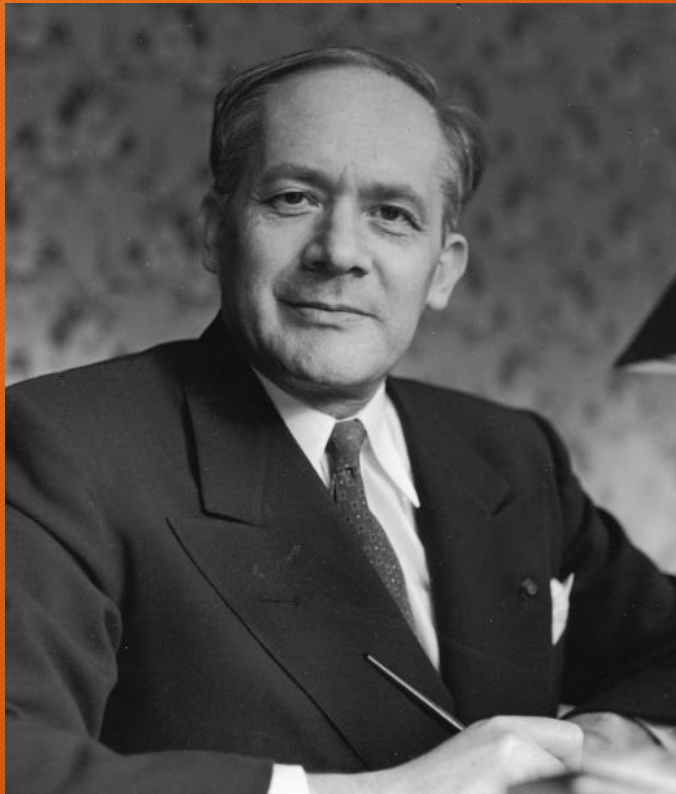
Najważniejsze fakty:

- Uczestniczkami były głównie niemieckie kobiety aryjskiego pochodzenia, których żydowscy mężowie zostali aresztowani i przetrzymywani na ulicy Rosenstrasse.
- Protesty trwały tydzień, pomimo gróźb ze strony nazistów.
- W wyniku protestów ponad 1 700 Żydów, będących w związkach małżeńskich z osobami nieżydowskiego pochodzenia, zostało uwolnionych.

Znaczenie:

Akcja była wyjątkowym przykładem obywatelskiego oporu w nazistowskich Niemczech, ukazującym, że masowy nacisk mógł zmusić reżim do ustępstw.

Rafał Lemkin (1900-1959)

Najważniejsze punkty:

1. Definicja ludobójstwa:

Lemkin wprowadził termin „ludobójstwo” w 1944 roku w swojej książce *Axis Rule in Occupied Europe*, opisując systematyczne wyniszczenie Żydów i innych grup.

2. Dokumentowanie Holokaustu:

Lemkin skrupulatnie gromadził dane na temat polityki nazistów: masowych mordów, deportacji, niszczenia kultury i innych aspektów eksterminacji Żydów.

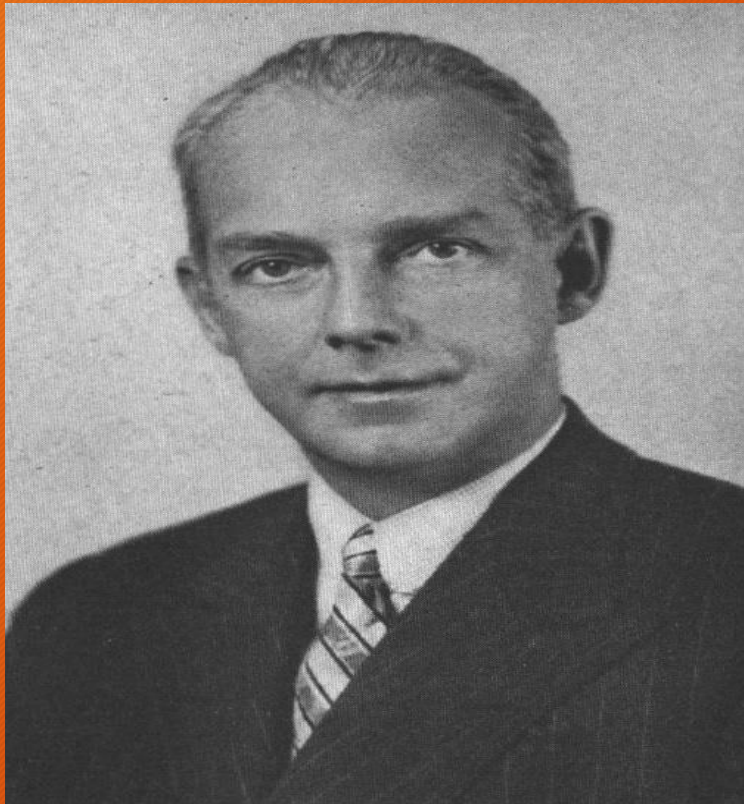
3. Wkład w prawo międzynarodowe:

Jego praca stała się podstawą Konwencji ONZ w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa (1948), która została przyjęta głównie dzięki jego staraniom.

Znaczenie:

Raporty Lemkina i jego koncepcja ludobójstwa nie tylko umożliwiły prawną klasyfikację Holokaustu, ale także stały się ważnym narzędziem w zapobieganiu masowym zbrodniom przeciwko ludzkości.

Randolph Evernghim Paul (1890-1956)

Główne aspekty raportu:

1. Opóźniona reakcja:

Rząd amerykański długo nie uznawał skali ludobójstwa, mimo wczesnych doniesień o masowych mordach Żydów.

2. Polityka imigracyjna:

Polityka USA ograniczała przyjmowanie uchodźców z Europy, co utrudniało ratowanie ofiar Holokaustu. Bariery legislacyjne i opinia publiczna również miały wpływ na odmowę przyjęcia tysięcy Żydów.

Jan 13, 1944

REPORT TO THE SECRETARY ON THE ACQUIESCENCE
OF THIS GOVERNMENT IN THE MURDER OF THE JEWS.

One of the greatest crimes in history, the slaughter of the Jewish people in Europe, is continuing unabated.

This Government has for a long time maintained that its policy is to work out programs to save those Jews of Europe who could be saved.

I am convinced on the basis of the information which is available to me that certain officials in our State Department, which is charged with carrying out this policy, have been guilty not only of gross procrastination and wilful failure to act, but even of wilful attempts to prevent action from being taken to rescue Jews from Hitler.

I fully recognize the graveness of this statement and I make it only after having most carefully weighed the shocking facts which have come to my attention during the last several months.

Unless remedial steps of a drastic nature are taken, and taken immediately, I am certain that no effective action will be taken by this Government to prevent the complete extermination of the Jews in German controlled Europe, and that this Government will have to share for all time responsibility for this extermination.

The tragic history of this Government's handling of this matter reveals that certain State Department officials are guilty of the following:

(1) They have not only failed to use the Governmental machinery at their disposal to rescue Jews from Hitler, but have even gone so far as to use this Government machinery to prevent the rescue of these Jews.

(2) They have not only failed to cooperate with private organizations in the efforts of these organizations to work out individual programs of their own, but have taken steps designed to prevent these programs from being put into effect.

Masakra w Dachau - masowa egzekucja dokonana na strażnikach SS i członkach Waffen-SS w KL Dachau w dniu wyzwolenia obozu 29 kwietnia 1945 roku, dokonana przez amerykańskich żołnierzy i oswobodzonych więźniów. W jej wyniku zabito 50 SS-manów (członków załogi obozu i żołnierzy Waffen-SS).

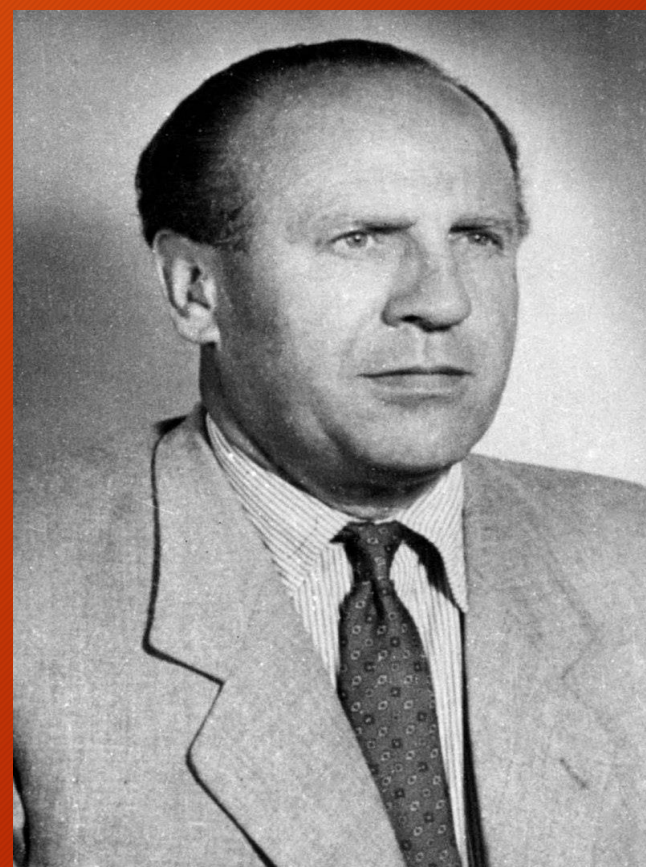

8 czerwca 1945 roku podpułkownik Joseph Whitaker opublikował raport zatytułowany „Śledztwo w sprawie domniemanego brutalnego traktowania niemieckich strażników w Dachau”, znany również jako „I.G. Report”. W 1991 roku kopia archiwalna tego dokumentu została odnaleziona w Archiwum Narodowym w Waszyngtonie i upubliczniona. Whitaker poinformował, że przy tylnym wejściu do obozu koncentracyjnego porucznik William P. Walsh, dowódca kompanii „I” 157. pułku piechoty, zastrzelił czterech niemieckich żołnierzy znajdujących się w wagonie, którzy zadeklarowali zamiar poddania się. Następnie szeregowy Albert S. Pruitt wszedł do wagonu przez okno i dobił rannych. Po przybyciu do Dachau porucznicy Walsh i Bushyhead zorganizowali podział jeńców wojennych na żołnierzy Wehrmachtu i członków SS. Następnie esesmani zostali rozstrzelani z użyciem różnych rodzajów broni.

GEORGE S. PATTON (1885-1945)

Generał George S. Patton, dowódca 3 Armii USA, po wyzwoleniu Dachau nakazał lokalnym niemieckim mieszkańcom obejrzeć obóz i zmierzyć się z jego brutalną rzeczywistością. Był on poruszony skalą zbrodni, choć masakra strażników wywołała pewne kontrowersje. Patton oficjalnie nie potępił działań żołnierzy, uważając je za zrozumiałą reakcję na widok nazistowskich okrucieństw. To wydarzenie pozostaje zarówno symbolem brutalności wojny, jak i przypomnieniem o konieczności sprawiedliwości w obliczu takich tragedii.

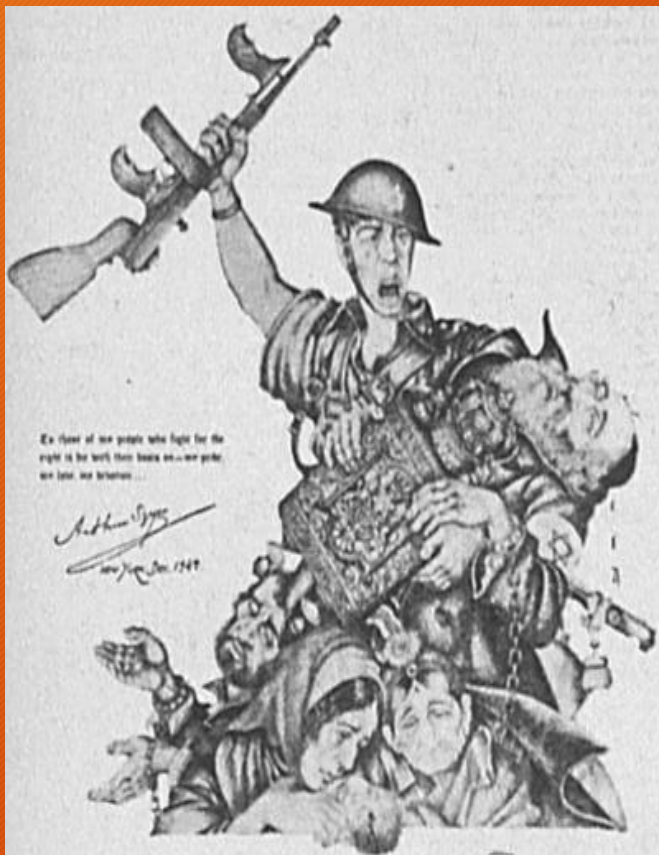

Żegota

(pełna nazwa - Rada Pomocy Żydom przy Delegaturze Rządu na Kraj) była organizacją podziemną utworzoną w okupowanej Polsce w 1942 roku, mającą na celu pomoc Żydom podczas Holokaustu. Jej członkowie pracowali nad ratowaniem Żydów przed prześladowaniami nazistowskimi, zapewniając fałszywe dokumenty, schronienie, wsparcie finansowe, a także organizując ucieczki z gett. Ponadto organizacja ratowała żydowskie dzieci, umieszczając je w polskich rodzinach lub klasztorach.

Opor żydowskiego podczas II wojny światowej

Podziemna prasa: W gettach tworzono nielegalne gazety, jak "Oyneg Shabes" w getcie warszawskim.

Kultura: Organizowano koncerty i wieczory poetyckie jako sposób podtrzymania tożsamości.

Hasła: Używano motywujących sloganów, np. „Nie ma godności bez walki!”.

Propaganda wzmacniała opór, mobilizowała bojowników i stała się symbolem zachowania pamięci narodowej w czasie największego zagrożenia.

JEWISH BRIGADE GROUP

Brygada Żydowska (Jewish Brigade Group) została utworzona w 1944 roku w ramach armii brytyjskiej podczas II wojny światowej. Jej powstanie było wynikiem starań żydowskich liderów, w tym Chaima Weizmanna, o udział Żydów w walce przeciwko nazistowskiemu Niemcom. Brygada liczyła około 5000 ochotników z Palestyny (pod mandatem brytyjskim). Brygada brała udział w walkach na froncie włoskim, wykazując się dużą skutecznością i odwagą. Po wojnie jej członkowie pomagali żydowskim uchodźcom w Europie, organizowali nielegalną imigrację Żydów do Palestyny oraz uczestniczyli w tworzeniu izraelskiej armii (Cahal). Brygada Żydowska stała się ważnym symbolem walki Żydów przeciwko nazizmowi i przyczyniła się do powstania państwa Izrael.

Rola procesu norymberskiego w Holokauście:

Uznanie zbrodni przeciwko ludzkości: Proces był pierwszym międzynarodowym sądem, który uznał masowe mordy nazistów za zbrodnie przeciwko ludzkości, podkreślając skalę Holokaustu.

Odpowiedzialność liderów nazistowskich: Ustanowił zasadę indywidualnej odpowiedzialności za przestępstwa, w tym ludobójstwo, co stało się ważnym precedensem dla przyszłych procesów sądowych.

Dokumentowanie dowodów: W trakcie procesu przedstawiono dowody, które udokumentowały zbrodnie nazistów i stały się źródłem dla historyków i obrońców praw człowieka. **Moralne potępienie:** Proces ustalił standard moralny, że zbrodnie przeciwko ludzkości nie mogą być usprawiedliwiane „na rozkaz”, wzmacniając międzynarodowe prawo.

- **Joachim von Ribbentrop** – minister spraw zagranicznych, uczestniczył w koordynacji deportacji Żydów z okupowanych terytoriów do obozów zagłady.
- **Ernst Kaltenbrunner** – szef Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (RSHA), nadzorował działania gestapo i obozów zagłady.
- **Alfred Rosenberg** – główny ideolog nazizmu, propagator teorii rasowej, która uzasadniała ludobójstwo Żydów.
- **Hans Frank** – generalny gubernator okupowanej Polski, gdzie powstały największe getta i obozy zagłady, takie jak Auschwitz.
- **Wilhelm Frick** – minister spraw wewnętrznych, uczestniczył w tworzeniu ustaw pozbawiających Żydów praw obywatelskich (np. ustawy norymberskie).

- *Podczas procesów norymberskich na karę śmierci skazano **Juliusa Streichera**, wydawcę antysemickiej gazety "Der Stürmer". Jego propaganda podsyciła nienawiść do Żydów i usprawiedliwiła ich eksterminację, odgrywając kluczową rolę w przygotowaniu społeczeństwa do Holokaustu. Chociaż Streicher nie uczestniczył bezpośrednio w morderstwach, trybunał uznał go za winnego zbrodni przeciwko ludzkości.*

Kielecki pogrom miał miejsce 4 lipca 1946 roku w Kielcach, w Polsce. Był to tragiczny akt przemocy wobec ludności żydowskiej, który wybuchł w wyniku fałszywego oskarżenia o rzekome porwanie i mord rytualny chrześcijańskiego chłopca. W wyniku napaści zginęło 42 Żydów, a wielu innych zostało rannych. Pogrom był spowodowany mieszanką antysemityzmu, napięć społecznych i politycznych oraz propagandy. To wydarzenie stało się jednym z symboli powojennego antysemityzmu w Polsce i przyczyniło się do masowej emigracji Żydów z kraju.

*DZIEKUJE ZA
UWAGE*

FILMY

- „Życie jest piękne” (*La Vita è Bella*, 1997) - Reżyser: Roberto Benigni. Połączenie dramatu i komedii o ojcu, który stara się chronić swojego syna przed okrucieństwem obozu koncentracyjnego.
- „Chłopiec w pasiastej piżamie” (*The Boy in the Striped Pyjamas*, 2008) - Reżyser: Mark Herman. Film o przyjaźni między synem oficera nazistowskiego a chłopcem-Żydem w obozie koncentracyjnym.
- „Wybór Zofii” (*Sophie's Choice*, 1982) - Reżyser: Alan J. Pakula. Historia polskiej kobiety, która przeżywa Holokaust, przedstawiając jej traumatyczne wspomnienia.
- „Idź i patrz” (*Come and See*, 1985) - Reżyser: Elem Klimow. Radziecki film antywojenny ukazujący masowe egzekucje ludności cywilnej, w tym Żydów, na Białorusi.
- „Wybór kapo” (*Kapo*, 1960) - Włoski film o młodej dziewczynie, która zostaje kapo w obozie koncentracyjnym, by przeżyć, mierząc się z dylematami moralnymi.
- „Ostatni etap” (*The Last Stage*, 1948) - Jeden z pierwszych filmów o Holokauście, nakręcony w Auschwitz. Reżyser: Wanda Jakubowska, była więźniarka obozu.

- **Bękarty wojny (*Inglourious Basterds*, 2009)**

Film Quentina Tarantino przez alternatywną historię II wojny światowej ukazuje brutalność nazistów i prześladowania Żydów, przypominając o atmosferze strachu w okupowanej Europie.

- **Złota dama (*Woman in Gold*, 2015)**

Dramat opowiadający historię Marii Altmann, walczącej o odzyskanie obrazu skradzionego przez nazistów. Film podejmuje tematy straty i sprawiedliwości dla ofiar Holokaustu.

- **Wyspa tajemnic (*Shutter Island*, 2010)**

Thriller Martina Scorsese zawiera sceny wyzwolenia obozu w Dachau, ukazujące traumatyczny wpływ Holokaustu na świadków tych wydarzeń.

- **Zamach (*Conspiracy*, 2001)**

Film o konferencji w Wannsee, gdzie zdecydowano o „ostatecznym rozwiązaniu kwestii żydowskiej”, przedstawia zimną biurokratyczność nazistowskich zbrodni.

Książki

- "**Dziennik Anny Frank**" (*Anne Frank, The Diary of a Young Girl*)
 - Dziennik młodej żydowskiej dziewczyny, która ukrywała się przed nazistami w Amsterdamie. Prawdziwa historia, ukazująca grozę prześladowań Żydów.
- "**Noc**" (Elie Wiesel, *Night*)
 - Autobiograficzna opowieść o doświadczeniach autora w obozie Auschwitz. Historia o utracie wiary i walce o przetrwanie.
- "**Chłopiec w pasiastej piżamie**" (John Boyne, *The Boy in the Striped Pajamas*)
 - Historia przyjaźni dwóch chłopców – Niemca i Żyda – przez ogrodzenie obozu koncentracyjnego. Ukazuje Holokaust z perspektywy dziecka.
- "**Lista Schindlera**" (Thomas Keneally, *Schindler's List*)
 - Powieść oparta na prawdziwej historii Oskara Schindlera, który uratował setki Żydów przed śmiercią.
- "**Ostatni Żyd**" (Noah Gordon, *The Last Jew*)
 - Historia o Żydzie, który przeżył inkwizycję w Hiszpanii. Choć nie dotyczy Holokaustu, ukazuje historyczne korzenie antysemityzmu.

- **"Złodziejka książek"** (Markus Zusak, *The Book Thief*)
- Akcja toczy się w nazistowskich Niemczech. Narracja z perspektywy Śmierci o dziewczynce, która czyta i kradnie książki, aby przetrwać okropności wojny.
- **"Auschwitz. Ostatni świadek"** (Willy Herz, *Survivor of Auschwitz*)
- Historia walki o przetrwanie i zachowanie człowieczeństwa w warunkach obozu koncentracyjnego.

Książki o antysemityzmie:

- **"Rosół dla żydowskiej duszy"** (Jack Canfield i Mark Victor Hansen, *Chicken Soup for the Jewish Soul*)
 - Zbiór historii ilustrujących bogactwo kultury żydowskiej i siłę przewycięzania stereotypów.

- "Exodus" (Leon Uris)
 - Choć książka skupia się na powstaniu Izraela, ukazuje głębokie rany pozostawione przez antysemityzm i Holokaust.
- "Spisek przeciwko Ameryce" (Philip Roth, *The Plot Against America*)
 - Alternatywna historia, w której w USA dochodzi do władzy antysemicki reżim.
- "Chłopiec Zikra" (Judith Katzir, *Zikra Boy*)
 - Ukazuje przejawy antysemityzmu i ich wpływ na życie młodzieży żydowskie

- **Utwory ukraińskie:**
- **"Babi Jar"** (Anatolij Kuzniecowa)
 - Powieść dokumentalna o masowych rozstrzelaniach Żydów w Kijowie podczas II wojny światowej.
- **"Opowiadania" Wasilija Grossmana**
 - Zbiór opowiadań opisujących tragedię Holokaustu, antysemityzm i walkę o życie.
- **"Internat"** (Serhij Żadan)
 - Choć książka nie dotyczy bezpośrednio Holokaustu, ukazuje mechanizmy ksenofobii i nienawiści w kontekście współczesnego konfliktu.

- **"Historia Holokaustu"** (Deborah Lipstadt, *The Holocaust: An American Understanding*)
 - Książka analizująca stosunek amerykańskiego społeczeństwa do Holokaustu, historyczne wydarzenia oraz kwestie pamięci.
- **"Holokaust: Nowa historia"** (Laurence Rees, *The Holocaust: A New History*)
 - Kompletna historia Holokaustu, oparta na relacjach świadków, dokumentach oraz wywiadach z ocalałymi.
- **"Sześć milionów: Dlaczego zginęli"** (Evelyn Le Chene, *Six Million: Why They Died*)
 - Historyczna analiza przyczyn i mechanizmów systematycznej zagłady ludności żydowskiej.
- **"Holokaust: Krytyczna historia"** (Nora Levin, *The Holocaust: The Destruction of European Jewry 1933-1945*)
 - Szczegółowa chronologia wydarzeń, od dojścia Hitlera do władzy aż po zakończenie wojny.
- **"Auschwitz: Nazistowski obóz śmierci"** (Jacek Lachowicz, *Auschwitz: Nazi Death Camp*)
 - Historia największego obozu koncentracyjnego, zawierająca świadectwa więźniów i analizę funkcjonowania systemu.
- **"Banalność zła"** (Hannah Arendt, *Eichmann in Jerusalem: A Report on the Banality of Evil*)
 - Relacja z procesu Adolfa Eichmanna, ukazująca mechanizmy zła poprzez działania "zwykłych" ludzi.
- **"Nazistowskie Niemcy i Żydzi"** (Saul Friedländer, *Nazi Germany and the Jews*)
 - Dwutomowe opracowanie historii Żydów w Niemczech przed i w trakcie Holokaustu.

- **Dokumenty, wspomnienia i świadectwa:**
- **"Treblinka: Koniec obozu śmierci"** (Jean-François Steiner, *Treblinka: The Revolt of an Extermination Camp*)
 - Szczegółowa historia powstania w obozie Treblinka.
- **"Moja walka o życie"** (Marion Blum, *I Was a Doctor in Auschwitz*)
 - Świadectwo lekarki, która pracowała w obozie Auschwitz.
- **"Dzieciom się nie wybaczają"** (Thomas Blatt, *From the Ashes of Sobibor*)
 - Wspomnienia więźnia, który przeżył powstanie w obozie Sobibór.
- **"Getto warszawskie: Dziennik 1939-1943"** (Emanuel Ringelblum, *Notes from the Warsaw Ghetto*)
 - Zapisy żydowskiego historyka o życiu i tragedii w getcie warszawskim.
- **"Zagłada europejskich Żydów"** (Raul Hilberg, *The Destruction of the European Jews*)
 - Klasyczne trzytomowe dzieło analizujące wszystkie aspekty Holokaustu: od ideologii po organizację ludobójstwa.

- **Zbiory dokumentów:**
- **"Holokaust w dokumentach"**
 - Zbiór nazistowskich dokumentów ukazujących planowanie i realizację "ostatecznego rozwiązania".
- **"Czarna księga" (Ilja Erenburg, Wasilij Grossman)**
 - Zbiór świadectw o zbrodniach nazistów na okupowanych terenach Związku Radzieckiego.
- **"Pamięć o Holokauście"**
 - Zbiór relacji ustnych ocalałych, zebranych przez organizacje po wojnie.

- **Ukraińskie badania nad Holokaustem:**
- **"Babi Jar: Historia i pamięć"** (Witalij Nachmanowycz)
 - Historia masowych egzekucji Żydów w Babim Jarze oraz ich rola w pamięci narodowej.
- **"Shoah na Ukrainie: Historia Holokaustu na ziemiach ukraińskich"** (Geoffrey Bird, John-Paul Himka)
 - Kompleksowe badanie Holokaustu na terytorium Ukrainy.
- **"Żydzi Ukrainy w latach II wojny światowej"**
 - Zbiór dokumentów i materiałów dotyczących sytuacji Żydów na Ukrainie podczas niemieckiej okupacji.

- **Inne materiały:**
- **Archiwa Yad Vashem (*Yad Vashem Archives*)**
 - Oficjalny izraelski memoriał ofiar Holokaustu. Zawiera dokumenty, fotografie, bazę świadectw.
- **Muzeum Holokaustu w Waszyngtonie (*United States Holocaust Memorial Museum*)**
 - Zasoby online, wystawy i bazy danych o Holokauście.
- **Projekt "Shoah" Stevena Spielberga (*USC Shoah Foundation*)**
 - Archiwum nagrań wideo świadectw ocalałych z Holokaustu.